

Prolog

Efter samtalet med patienten sitter läkaren kvar och ser efter henne. Den fysiska undersökningen har visat på en stark kropp utan några anmärkningar, så hon verkar ha förutsättning att klara behandlingen. Han skriver i hennes journal:

Orienterad till tid och rum. Svarar adekvat men med något förlängd latenstid. Vaga åsyftnings- och rimlighetsidéer. Religiösa grubblerier. Ej nu påfallande deprimerad.

Diagnos: Insania praesenilis?

Nöjd med samtalet och sin plan för patienten reser han sig och går ut från mottagningsrummet. Längre bort i korridoren ser han hur kvinnan gör motstånd och inte vill följa med sköterskan.

Han vänder om och går mot läkarnas matsal.

Del I

Börjelsbyn 1899–1924

Kapitel I

Inne i kammaren ligger mor och ömsom kvider, ömsom skriker, och över hennes läppar kommer ljud som Juvina aldrig har hört förut. Ida rör sig fram och tillbaka medan Juvina följer sin storasyster med blicken. Hennes fläta har fallit ner på ryggen och Juvina undrar tyst varför hon inte sätter upp den igen.

Med en varning i rösten hade Ida pekat ut en plats i kökssoffan där hon skulle sitta, men i stället kröp Juvina ner på golvet, längst in i hörnet bakom soffan. Där sitter hon med dockan i famnen. Tygdockan som Ida sydde till hennes tvåårsdag. Den har gula flätor och blå knappar till ögon och hon bär den med sig nästan jämt.

Häriifrån har hon uppsikt både över Ida och kammaren. Dörren är öppen men det är svårt att se något av det som händer därinne. Far och Verner är i skogen och Lars, Johan och Elin är ute för att göra ladugården. Men nu hör Juvina skratten därute och förstår att de är färdiga med arbetet. Hon fyller tre år till sommaren och tycker inte att hon är för liten för att vara ute när det är mörkt. Men det tycker Ida.

”Låt mig slippa den här pinan”, kvider mor inifrån kammaren.

Helst vill Juvina krypa upp i sängen och lägga armarna om hennes hals, men i stället sitter hon kvar och försöker vara så tyst hon kan.

”Gode Gud, hjälp mig. Jag lovar att aldrig mer synda”, ropar mor och Juvina kramar dockan hårt.

När det blir tyst kikar Juvina in i kammaren och får en skymt

av mors förvridna ansikte. Hon kniper snabbt ihop ögonen, men en stund senare hörs mors röst igen.

”Juvina!” ropar hon i en snyftning. ”Ge mig mitt barn tillbaka.”

En lång stund stirrar Juvina mot kammaren innan hon sakta kryper fram. När hon börjar gå tar Ida tag om hennes arm.

”Ser du inte hur det är ställt med mor?” Hennes röst är oväntat hård.

”Hon ropade.”

”Det var den andra Juvina hon menade. Henne, som Gud tog ifrån oss. Sitt här med din docka och var tyst.”

Juvina tittar tyst på sin storasyster och då böjer sig Ida ner och lyfter upp henne.

”Hjälp mig att be till Gud. Så här: Gode Gud, vaka över mor och det nya barnet”, säger hon med sin vanliga, snälla röst.

Juvina härmar orden och en stund senare kryper hon tillbaka till hörnet bakom soffan. Hon knäpper händerna.

”Gode Gud”, viskar hon. ”Låt mig få gå ut och leka.”

Nästa morgon har Juvina fått en lillebror. Hennes syskon har varit med om detta Guds mirakel flera gånger tidigare, men för henne är det nytt. Hon tittar på byltet i mors famn.

”Kom och hälsa på Helmer”, säger Ida medan hon rör i grytan på spisen. ”Gud måste ha lyssnat på dina böner.”

Mor tittar upp och ler flyktigt innan hennes blick åter sjunker ner i byltet, och när Juvina går närmare upptäcker hon det fula, rödflammiga ansiktet och munnen som suger på bröstet. Mor brukar lyfta upp henne, men idag finns ingen plats i knät. Juvina stirrar på den lilla munnen som trycker sig nära mors hud och den skrynkliga handen som fåktar i luften.

”Kom och hjälp mig att ta fram frukosten”, säger Ida och öppnar luckan i golvet och kliver ner på stegen.

Juvina går fram till kanten för att ta emot maten. Är hon stor nu? Som de andra syskonen? Hon skulle vilja fråga vem den där andra Juvina var. Den som Gud tog tillbaka. Och varför han inte tog det där knytet i mors famn också. Men hon är rädd att mor ska bli arg, så hon säger inget.

Efter den dagen bär mor runt på det nya barnet och från en dag till en annan har Juvina mist platsen i hennes knä.

De stunder Helmer sover sitter mor vid spinnrocken och gungar vaggan med knät. Då lägger sig lugnet över köket. Som vanligt sitter Ida vid den svarta blanka symaskinen medan Juvina sitter bredvid och håller uppsikt över de nålar som faller ner på golvet. Trots att hon fram till nu varit yngst i syskonskaran, är det hennes ansvar och hon är stolt över sitt viktiga arbete.

”Om några år fyller jag femtio. Så här kan det inte fortsätta”, klagar mor och vaggar kroppen fram och tillbaka.

”Passa på och njut. Det kanske är sista gången”, säger Ida och tittar upp från symaskinen.

Ida är tjugo år och äldst av de hemmavarande syskonen. Det är skräddare Svanberg som har lärt upp henne till sömmerska och numera beställer nästan alla byns bondhustrur klädesplagg av henne. Juvina brukar lyssna till samtalen.

”Går det att få en större krage?” frågade fru Sandberg när hon var här senast.

”Det kostar femtio öre extra”, svarade Ida.

”Naturligtvis”, sa fru Sandberg och böjde på huvudet.

Juvina kunde inte sluta stirra på hennes böjda nacke. I vanliga fall är det mor som bugar för bondhustrurna, men Ida håller alltid ryggen rak. Juvina har redan bestämt sig för att bli sömmerska när hon blir stor. Hon längtar efter att börja skolan, för då ska Ida lära henne att sy. Det har hon lovat.

Ibland kommer hon åt att smeka ett tyg medan Ida går till spisen. Det är omöjligt att låta bli.

En del tyger har vackra ljusa färger, inte alls som familjens vanliga kläder. Då cirkulerar alla syskonen runt Ida.

”Vem ska ha det där?” frågade Johan förra veckan när Ida stack nålar i ett tunt bomullstyg.

”Håll dina lortiga händer borta”, bannade hon. ”Våga inte dra olycka över oss.”

Johan försvann snabbt ut genom dörren medan Juvina undrade vilken hemsk olycka som skulle drabba dem om ett tyg blev smutsigt. Hon är säker på att det är Gud som straffar dem. Efter det vågar hon inte röra tygerna, men hon fortsätter att plocka upp alla knappnålar som faller ner på golvet.

Helmer växer och tar alltmer plats i mors knä och Ida fortsätter att sy. En dag packar hon ner symaskinen och åker till en by på andra sidan älven för att sy upp kläder åt en änkeman och hans son.

När hon kommer hem, några dagar senare, märker Juvina en förändring hos sin storasyster. Ida nålar, klipper, pressar och syr, det är samma rörelser som vanligt, men ändå inte. Hon kan stanna upp och le rakt ut i luften, och när Juvina försöker möta hennes blick är den långt borta.

”Visst blir de fina?” säger hon och håller upp de halvfärdiga byxorna i luften.

”Han blir stilig, den där Strand”, säger mor och tittar upp från Helmer, som ligger vid bröstet.

Juvina ser rodnaden som sprider sig över Idas kinder och förstår att det här inte är vilka byxor som helst. Det är änke-mannens byxor. Helst skulle hon vilja ta den stora saxen och klippa sönder dem. Men för allt i världen vill hon inte göra Ida besviken.

”Tösen drar på sig spanskan om hon sitter inne i mörkret hela dagarna”, säger mor. ”Hon måste ut och få luft.”

Juvina kramar dockan och försöker göra sig så osynlig hon kan.

”Har du sett så mycket snö som kom i natt?” Ida stryker henne över kinden. ”Jag tror att det är kramsnö idag.”

Juvina tittar ut genom fönstret. Ett orört snötäcke ligger över gårdsplan, bortsett från några fotspår på väg mot ladugården.

”Gå ut till Johan och bygg nåt i snön. Han är därute”, fortsätter Ida. ”Och snart kommer Lars och Elin hem från skolan.”

”Nålarna”, viskar Juvina. ”Jag måste plocka upp nålarna.”

”Det gör vi när du kommer in.” Ida trycker spaken åt sidan med knät och synålen rör sig återigen upp och ner över tyget.

När Strands släde några veckor senare svänger in på gårdsplan är han klädd i de nya byxorna och den långa rocken med pälskrage som Ida har sytt åt honom. På huvudet har han en stor pälsmössa och han ser ut som en riktig herreman med sin svarta, yviga mustasch.

Den här gången stannar han längre än vanligt och Ida har bakat vetebröd till kaffet. Hans och Idas blickar möts över bordet och de ler som om de har en hemlighet ihop. Ungefär som när Juvina och Johan smyger ut till stolpboden och stoppar fingret i en syltburk. Men Ida är Juvinas syster. Inte Strands. Hon hoppas att han snart åker hem till sig.

Efter kaffet går syskonen ut till backen bakom huset, men Juvina sitter kvar. Även om hon också vill åka kälke vill hon inte lämna sin plats nära Ida. Genom fönstret ser hon hur syskonen ramlar av vid guppet och deras skratt når ända in i köket.

”Jag hörde att ni har en son därhemma”, säger mor och Juvina lyssnar uppmärksamt.

”Ja, John är så förtjust i Ida.”

Juvina har sett när Ida sytt rockar till både Strand och hans pojke och det svider till i magen. Hon vill inte dela Ida med någon.

”Ida är duktig att sy”, fortsätter Strand. ”Jag är så glad i min rock. Den håller mig varm när kylan biter i.”

”Hon har lärts upp av en skräddare”, säger far.

Juvina tycker synd om far. Hans rock är inte alls lika påkostad som Strands och inte har han någon pälsmössa heller. Men kundernas kläder kommer alltid först, det vet hon.

Samtalet runt bordet handlar mycket om Strands arbete på Törefors. Han har hand om hästarna på sågverket och han berättar om den nya, moderna sågen. Törefors verkar vara en bra arbetsplats.

”Det är bättre nu, med de nya ägarna”, säger han. ”Och så får jag låna hästen ibland på söndagarna.”

”Se till att ta hand om henne”, säger far och reser sig upp.

När han går fram till hörnskapet ser Juvina blicken som mor och Ida ger varandra. Som om de också har en hemlighet. Far tar fram brännvinsflaskan och fyller två glas med den genomskinliga vätskan. Han ger det ena till Strand.

”Då säger vi så”, säger han och höjer sitt glas. ”Skål då.”

Juvina tittar från den ena till den andra. I hela kroppen vet hon att något är fel.

Inte ens när Ida börjar sy om sin helgdagsklänning förstår hon till fullo hur livet kommer att förändras för dem alla. Klänningen är svart, men nu får den en vit spetskrage, och när Ida provar den lyser det om henne.

”Den är vacker”, säger Juvina.

”Du ska också få nåt nytt till bröllopet”, säger Ida och stryker henne över kinden.

Några dagar senare har Ida sytt om Elins gamla klänning.

Den är förstås grå, som alla kläder, men den har flera blå ränder och ett himmelsblått band i midjan. Juvina snurrar så att klänningen böljar runt benen. Skrattet bubblar upp från magen och hon omfamnar Ida det hårdaste hon kan.

Medan hemmet skuras och brödet bakas drar Juvina in dofterna av kalas. En förväntan lägger sig över dem, men far är inte lika förväntansfull som de andra.

”Törefors är inte så fint som han vill få oss att tro. Det är inte bättre än nåt annat”, muttrar han.

”Var glad att han har ett arbete”, säger mor och hänger upp Helters blöjor på tork över spisen.

”Han är snart trettio år. Är han inte för gammal för Ida?”

”Nu får du sluta klaga. Han verkar vara en rejäl karl.”

Så kommer aprildagen när Strand hämtar Ida med hästen för att fara till kyrkan i Kalix. Det är en mil att åka, och både mor och far får plats i risslan tillsammans med Strands föräldrar och hans pojke. Juvinas storebror Verner är lillkarl med sina sexton år, så far låter honom skida till kyrkan. När han stakar sig iväg står Juvina, Johan och Lars i fönstret och ser avundsjukt efter honom. De får inte plats i risslan och måste stanna hemma med Elin och Helmer. Elin är fjorton år och nu när hon har slutat skolan är det hon som hjälper mor i köket.

Juvina dekorerar tårtan medan hon håller noga uppsikt över byavägen som går utanför köksfönstret. Där passerar flera hästskjutsar, men det dröjer länge tills Strands rissla är tillbaka.

Köket blir snabbt fullt, nu när även Strands ska få plats. De vuxna samlas runt köksbordet medan barnen får hålla sig i bakgrunden. Helst vill Juvina förstås sitta bredvid Ida som hon brukar, men idag är systemen oåtkomliga.

På bordet dukas riktig festmat fram. Det är köttsoppa med klimp, korvar och pastejer och efteråt kommer tårtan fram.

Mor och Elin rör sig mellan spisen och bordet medan alla skrattar och pratar i mun på varandra.

När far lite senare tar fram flaskan föser mor ut barnen och då har Juvina inget annat val än att följa med sina bröder ut. Verner och Elin är de enda som får stanna inne, men det är skillnad när man är stor. Som tur är har Helmer somnat, så de slipper ta med honom.

”Vi kan leka kurragömma”, föreslår Johan.

Han är sju år och Lars nio. Även Strands pojke, John, är med och Juvina tittar nyfiket på honom. Han är nästan lika lång som Johan så hon sträcker på sig. Hon önskar att hon var lika stor som de.

Solen lyser och det droppar från taken. I sluttningen ner mot älven har snön börjat smälta och lämnat kala bruna fläckar efter sig, men än ligger isen tjock och där syns flera hästskjutsar på väg över älven. Juvina korsar gårdsplan och gömmer sig bakom ladugården. Här tycker hon om att sitta och titta ut på allt som händer. Deras hus ligger högst upp mot skogen till och härifrån har hon bra utsikt.

Byn består av ungefär femton bondgårdar och lika många små torparstugor. De brer ut sig utefter älven, som ringlar fram genom åkrar och ängar. Det är två kilometer från Rikabacken längst i norr till Hultet längst i söder och från sin plats kan hon se nästan alla hus. Deras egen stuga ligger mitt i byn, med skolan alldeles nära och vägen som passerar nedanför köksfönstret. Stugan tillhör Tolvmans, där far och Verner gör sina dagsverken.

Nu tittar Juvina fram bakom ladugårdsknuten och spanar efter Johan.

”Hundra! Nu kommer jag”, ropar han och rör sig bort från henne, ner mot älven.

När han kommit en bit smyger Juvina ut från sitt gömställe. Trots att Johan är tre år äldre springer hon nästan lika fort som

han och nu springer hon det fortaste hon kan, utan en tanke på sin nya klänning.

Roten dyker upp utan att hon hinner se den och hon flyger genom luften och landar med en duns på marken.

”Ett, två, tre, dunk för Juvina”, hörs Johans röst en bit bort.

Hon sätter sig upp.

”Klänningen”, viskar hon och tittar ner på en brun fläck som täcker hela framsidan.

Från knät rinner blod som färgar fällen röd och hon måste bita ihop om tårarna som vill tränga fram.

Johan böjer sig över knät.

”Gör det ont?” frågar han, men hon skakar på huvudet.

”Säg inget till Ida”, viskar hon.

”Inte märker hon det. Hon ska ju flytta.”

”Vad menar du?”

”Till Strands, ju.”

Hon stirrar på honom. Som en staty sitter hon kvar på marken medan blodet sprider sig över klänningen.

Då öppnas dörren och Strand kommer ut på gårdsplan. I handen bär han Idas symaskin och när han går fram och spänner för hästen kommer alla andra också ut.

”Kom och säg hej då”, ropar far.

Juvina reser sig sakta upp men står kvar och följer på avstånd hur alla samlas runt hästen.

”Kom”, ropar Ida och vinkar mot henne.

Juvina tvekar länge innan hon sakta går fram till henne.

”Vad har hänt med ditt knä?” Ida böjer sig över benet, som är randigt av blod.

”Klänningen.” Underläppen darrar.

”Elin kan tvätta den åt dig.” Ida tar fram en näsduk och trycker mot såret. ”Lova nu att ni lyder henne. Och att ni är snälla mot varandra.”

”Jag lovar”, säger Johan.

”Jag vill följa med dig”, mumlar Juvina och kryper så nära hon vågar.

”Ni får komma och hälsa på mig.”

”Nålarna? Vem ska plocka upp nålarna?”

”Jag kommer att sakna dig, Juvina, men du får komma och hjälpa mig ibland.” Ida kramar om henne.

”Åk inte.” Hon håller armarna hårt om hennes hals medan tårarna rinner över kinderna.

”Emanuel och John är min familj nu. Men jag kommer och hälsar på er.”

Juvina tittar på John, som har satt sig i risslan tillsammans med Strands föräldrar. Ska Ida bo hemma hos honom nu?

”Du ska ju lära mig att sy.” Juvinas röst är svag.

”Det får bli när du blir större. Då får du komma till mig, så syr vi tillsammans.

När Ida reser sig upp klamrar sig Juvina fast i hennes klänning och vägrar släppa taget.

”Elin kommer att ta hand om dig”, säger Ida och försöker komma loss. ”Du har din docka. Spring och hämta den.”

Juvina skakar på huvudet och håller hårdare.

Då tar mor ett stadigt tag om hennes arm.

”Uppför dig ordentligt”, viskar hon och rycker till sig armen.

När Juvina tappar greppet börjar hon skrika, högt och desperat.

”Tyst”, väser mor i hennes öra, men hon fortsätter att skrika och kämpa för att komma loss.

”Det kommer att bli bra”, säger Ida och sätter sig bredvid Emanuel.

När risslan kör iväg vinkar alla. Alla utom Juvina.